

C. Historická tematika

1. *Historická tematika v literárním vývoji* / 2. *Mika Waltari: Egyptan Sinuhet* / 3. *Lion Feuchtwanger: Židovka z Toleda* / 4. *Jiří Mařánek: Barbar Vok* / 5. *Jaroslav Durych: Bloudění* / 6. *Václav Kaplický: Kladivo na čarodějnice* / 7. *Vladimír Neff: Císařské fialky*

Dějiny (historie) vždycky byly atraktivním literárním námětem. Staré římské přísloví Historia magistra vitae (Historie – učitelka života) odpovídá představě, že poznání minulosti pomáhá pochopit přítomnost a předvídat budoucnost – osobní, národní, celého lidstva. Historické výjevy byly vždy populární ve výtvarném umění, a tak není divu, že našly své místo také v literatuře. Navíc platí, že jestliže chceme veřejnosti poskytnout výsledky odborného dějepisného bádání, největší šanci máme, pokud takový obraz minulosti zprostředkujeme uměleckou formou. To ovšem vyvolává nové otázky, protože umělci si pochopitelně přizpůsobují pojetí minulosti také svým tvůrčím záměrům. Tak se historická beletrie stává vlivným, ale diskutovaným – obhajovaným i zpochybňovaným – nástrojem při vytváření celé společenské atmosféry.

1. Historická tematika v literárním vývoji

1-1 Pojem dějiny v jazyce a základní rozčlenění tematiky; 1-2 Dějiny jako námět ve starší literatuře; 1-3 Historická beletrie v 19. století; 1-4 Literární ztvárnění starších dějin jako jeden z nástrojů společenských přeměn ve 20. století; 1-5 Historická beletrie ve 21. století.

1-1 Pojem dějiny v jazyce a základní rozčlenění tematiky

Řecké slovo *istoría* (ιστορία) znamená především *pátření, poznání, výklad, vypravování* a teprve pak *dějiny*. To svědčí o tom, že **(a) staré národy** – včetně Řeků – dlouho **neodlišovaly dějepisné poznání od mýtů či beletrie** a že **(b) základem povědomí o minulosti byly příběhy**, a nikoli statická suchá věda. Otázky po historické věrohodnosti homérských či biblických příběhů se v dávných dobách vůbec nekladly.

Dnešní škola zvykově zařazuje do literárního učiva ty starší dějepisné spisy, které obsahují zřetelně velkou porci beletrizace, ačkoli vymezení takové skupiny děl je spíše záležitostí tradice než jasně daných kritérií.

A dále bychom měli mít na paměti, že mnohá starobylá díla o událostech dávno minulých psali jejich autoři z pozice pamětníků, kteří v tom zas tak vzdálenou historii neviděli.

Historickou věrnost literárních textů začala zkoumat až **renesance**, ale teprve v **19. století** se – s rozvojem **románového žánru** – zrodila **historická beletrie** jako svébytná oblast literatury. A v téže době se také rozvinulo **odborné historické bádání**, které napomáhá spisovatelům historických příběhů tím, že přineslo tištěné edice listinných historických pramenů, první terénní výzkumy, monografie o významných událostech i osobnostech, pojednání o každodennosti v životě minulých generací i pokusy o **konceptně ucelené výklady dějin** – národních, či dokonce světových.

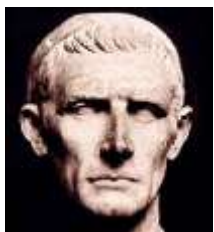
V 19. – 20. století spisovatelé přicházeli s historickou tematikou proto, aby vyjádřili svůj **vztah k přítomnosti**, která s minulostí organicky souvisí. Hledání povzbuzujících či naopak varovných paralel bývalo objevené a výstižné, i násilné a tendenční. Od přelomu 20. a 21. století se také v historické beletrii prosazuje **postmoderní přístup**, jenž se hodnotícím stanoviskům vyhýbá nebo je zašifrovává hlouběji do textu, aby je mohl odhalit jen poučený čtenář, zatímco laický zájemce je udržován jen v povrchním zájmu o atraktivní děj.

1-2 Dějiny jako námět ve starší literatuře

Za **Otce dějepisu** je považován **starořecký Hérodotos** (5. století př. Kr.). Procestoval prakticky celý Blízký východ a jeho geografii i historii shrnul ve čtivých, a přitom objektivně psaných **Dějinách**.

Prvním rozsáhlým ryze dějepisným dílem jsou *Dějiny Peloponéské války* (mezi Athénami a Spartou), jež sepsal athénský vojevůdce **Thúkydídés** (5. století př. Kr.), který se války sám zúčastnil.

Mezi **starořímskými dějepisci** vyniká **Titus Livius** (kolem přelomu letopočtu). Patřil mezi osobní přátele prvního římského císaře Augusta, takže získal přístup ke státním archivům i knihovnám. Vytěžil z toho monumentální dílo *Dějiny (Od založení Města)*, v němž podrobně a se smyslem pro hybné síly dějinného vývoje vylíčil historii římské republiky.

Za Liviův protipól bývá považován **Suetonius** (kolem r. 100), který se ve svých *Životopisech dvanácti císařů* soustředil pouze na osobnosti římských panovníků z počátků císařství, přičemž nevynechává ani bizarní detaily z jejich veřejného a soukromého života (někteří z těchto vladařů se skutečně pohybovali na hranici duševní abnormality: Caligula, Nero). Se svým přístupem se Suetonius stal zakladatelem až bulvarizující linie historické beletrie, která je živá dodnes; náleží ovšem spíše do triviální literatury.